

Aleksandr Illikajev

SLAAVI MÜTO- LOGIA

Vene keelest tõlkinud Mait Eelrand

 TÄNAPÄEV

Originaali tiitel:

Александр Иликаев
«Большая книга славянских мифов»
Эксмо, 2020

Tõlge eesti keelde © Mait Eelrand
ja Tänapäev, 2020

© Аверьянова Е. В., иллюстрации, 2019
© Графова И. В., иллюстрации, 2019
© Давлетбаева В.В., художественное оформление, 2019
© Иликаев А. С., текст, 2019
Впервые опубликовано на русском языке издательством
«Эксмо»

Toimetanud Ene Poll
Kujundanud Tõnis Kipper

ISBN 978-9949-85-801-9
Trükitud AS Printon trükikojas
www.tnp.ee

SISUKORD

Lugejale	11
----------	----

I OSA

HELGE IRIA JA SÜNGE ALLILM

Sissejuhatus. Laulud Velesi käsul	17
Skif	18
Sloven	20
Sloveni mõõk	21
Vend ja tema pojad	22
Sellest, miks sküüte hakati kutsuma slaavlasteks	23

Esimene laul. Maailma algkujud

Mitmepealised jumalad ja hiiglased	27
Stribi ja Podaga lapsed	28
Triglav ja Svetovid	29
Maailm munast	32
Svetovid ja Triglav loovad maa	32
Ilmapuu	34
Mehisus ja muutlikkus	35
Kuldajast vaskseni	36
Divija kättemaks	37
Sarviline tähekarjus	40
Veles, Nija ja nende lapsed	41
Svarogi ja Lada taevane perekond	42
Sügavuse raamat	46
Svetovid ja Nija	49
Svetovid ja Nontsena	51

Teine laul. Jumalate kangelasteod

Siva õpetab inimestele maaharimist	55
Zelu kivitornist	56
Morana veealuses riigis	61
Taevased sepad	67
Vasar ja pihid	68
Radegast teelahkmel	69
Radegast päästab Päikese	70
Radegast allmaariigis	72
Rätsepad-relvameistrid	73

Kolmas laul. Vikerkaarest sild

Radegasti hõbelusikas	81
Allaneelatud jumalad	86
Hiidnaine Sineglazka	92
Perun jälitab Velesit	100
Ketraja Morana	102
Lehmakarjus Morana	103
Radegasti surm	106
Kuidas tekkisid nõiad, võlurid ja libahundid	110
Morana toob Iriasse tule tagasi	110
Jessa ja imevaagen	116

Neljas laul. Mahapõletatud palee

Perun ja Targa	123
Devana	125
Oda ja kilp	127
Hundikarjane	128
Lõppsõna. Ettekuulutajast Bojanist polnud enam jälgegi	130

II OSA
VÜRSTID – ESISAD

Sissejuhatus. Laulud iidse aja bõliinadest	133
Esimene laul. Valge kotkas ja neidude sõda	
Prus, Lech ja jumalad-kuningad	137
Krak	140
Wanda ja Rüdiger	142
Kuningas Leszeki puine vägi	144
Popiel, kelle hiired ära sõid	146
Piasti pidu	146
Krok ja Niva	148
Kazi ja Bivoj	151
Vürst-künnimees	155
Libuše varandus	157
Neidude sõda	164
Seitse vürsti	171
Jumalanna Lada marmorkann	174
Lugu vürst Samost	175
Kivitroon	177
Dervan, Perun, Veles ja Nimetu vürst	178
Svevlad ja Strojmiri kuldne pitsat	180
Pribina, Mojmir ja Svjatopolk	181
Laborec ja Morana	185
Teine laul. Vladimir vana	
Svetovidi sugu	191
Bozi aeg	192
Kii, Štšek, Horiv ja Lõbied	194
Vend ja Ilmera	196
Stolposvet ja Porevit	201
Veski Gonodragi templist	203

Vladimir Vana ja Svetida	204
Vladimir Vana laevaretk	209
Svjatogor	214
Volh Vseslavjevitš ja Mikula Seljaninovitš	216
Svjatogor ja Olii Morovlin	221
Olii Morovlin ja Pozvizard	226
Lugu Dobrõnja Rezanovitšist, lohemadu Smokist ja Leško Popjalovist	230
Kuidas Olii Morovlin ja Vladimir Vana tülli läksid	240
Sadko, Rikas Külaline	250
Ööbik Boguslav ja surnupealuu	261
Tšurila Pljonkovitš	265

Kolmas laul. Garðaríki üheksa vürsti

Metšislav Tark	273
Svetozvezdi noorus	275
Sloveni kungas ja Voloti väli	278
Stolposvet ja Preslav	281
Vägilaste jõukatsumine	285
Metšislav Targa tagasitulek	288
Audra Rikas	290

Neljas laul. Külalised mere tagant

Rogvolod Punahabe saab Kiievi vürstiks	295
Lugu Budimiri kuldsetest paleedest	298
Usmar Kožemjaka	303
Gostin ja Tšernigovi valitseja	306
Rogvolod ja Djuk	308
Hoten Bludovitš	312
Vürst Bravlini needus	315
Sigurd Sõrmus – Bravlini poeg	317
Jaromir ja veneedide vürst Ismar	319
Dejan ja tema pojad	321

Burivoi ja Gostomõsl	322
Rjurik, Sineus ja Truvor	325
Ettekuulutaja Oleg	327

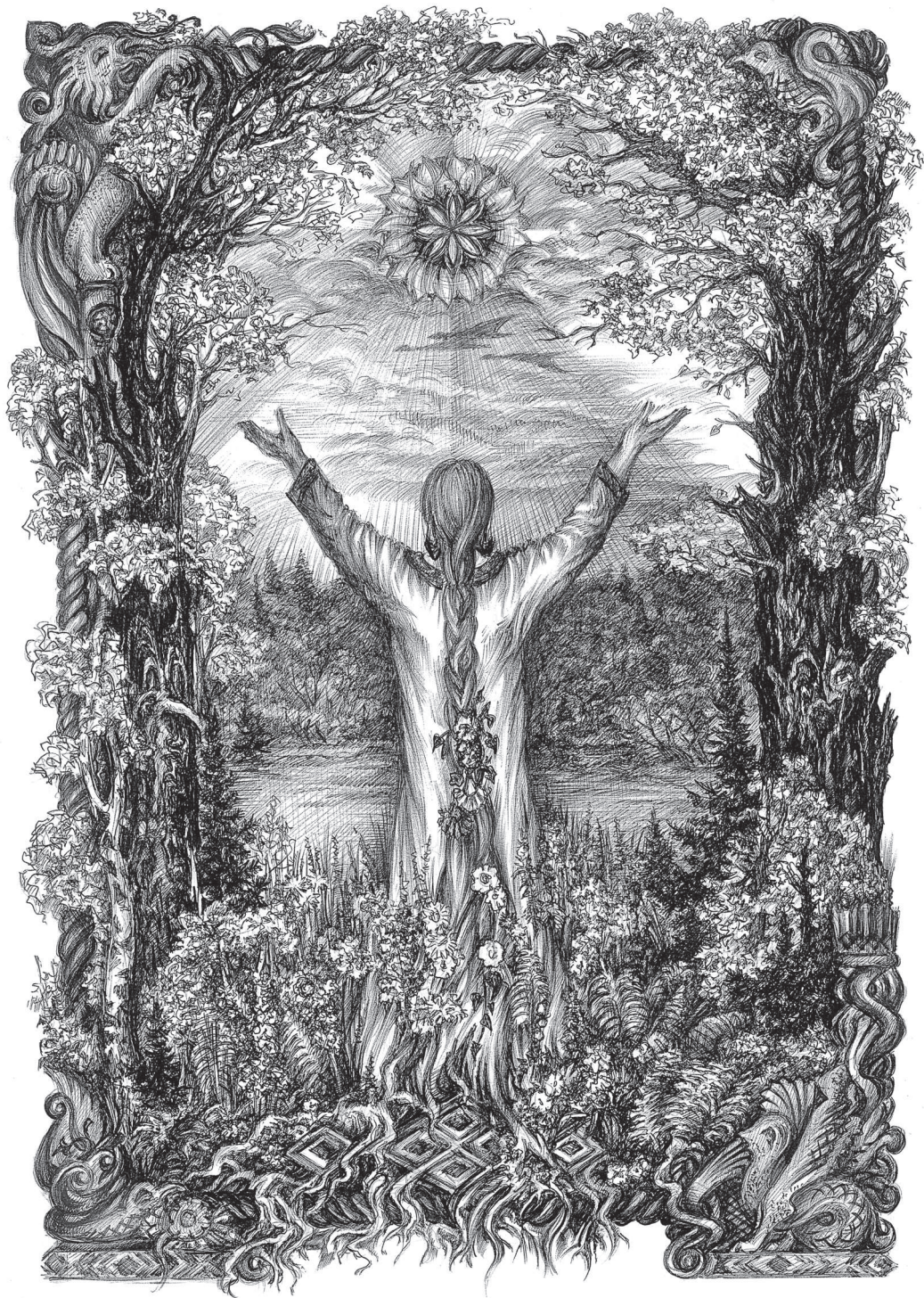
Viies laul. Pealuust karikas

Igor Vana	345
Olga – Venemaa valitsejanna	348
Sõdalasest vürst Svjatoslav	351
Lõppsõna. Vladimir Svjatoslavitši võidukäik	360

Eraldi müüdid, imemuinasjutud ja legendid

Perun	363
Svarog ja tema poeg Daždbog	364
Dievs	365
Perkons	366
Kotigoroohh	367
Tõde ja Vale	370
Laiskus ja Logardlus	372
Emailves	373
Muinasjutt tsaar-karust, tsaaripoeg Ivanist ja tsaaritar Marjast	376
Boi	382
Kitsekõrvadega tsaar Trojan	383
Strib – raudse näoga kääbus	385
Legend Vinetast	389
Peruni allaheitmine	389
Veesi allaheitmine	390
Jumal Triglavi hobune	391
Ratmir ja Sloveni mõõk	393
Kommentaari-järeleõna.	
Iidsete slaavlaste müüdid ja pärimused	395
Lisad	408

LUGEJALE

Lugupeetav lugeja! Sa hoiad käes unikaalset raamatut, mis on pühendatud iidsete slaavlaste müütidele ja pärimustele. See töö sai võimalikuks tänu juba olemasolevatele leetopiside, samuti vene, poola ja tšehhi folkloori ümberjutustustele. Need ümberjutustused on aga enamikus vananenud või ei ole algusest peale seadnud eesmärgiks rääkida Vene Olümpose tegelaskujudest täies ulatuses.

Ausalt öeldes ei ole siiani olnud olemas niisugust slaavi paganlike pärimuste üldistavat kogu nagu Nikolai Kuni „Muistse Kreeka legendid ja müüdid“ („*Легенды и мифы Древней Греции*“). Need aga, mis on ilmunud eri kirjastustelt, on osutunud puudulikeks või ülemäära fantastilisteks, autoritekstideks.

Asja vastu huvi tundval lugejal tuleb sõna otseses mõttes läbi kaevata internetiraamatukogusid, õngitsedes terahaaval väärtuslikke tegelaskujusid, nimesid ja süžeesid sadadest hambaid murdvatest teaduslikest traktaatidest, muinasjuttudest ja böliinadest. Tihtipeale on seda ajalooalase või filoloogilise hariduseta üldse võimatu teha. Autor loodab, et tema töö aitab olulisel määral ettevõtetud probleemi lahendada.

Milles seisneb slaavi jumalaid käsitlevate jutustuste omapära? Slaavi jumalad on karmid, lihahimulised, salakavalad, kuid nad ei pea pikka viha. Nad püüavad mitte niivõrd omavahel suhteid klaarida, kuivõrd juba loodud maailma „valmis ehitada“.

Maailmakõiksuse üldiste seaduste järgimine on nende jaoks lõppkokkuvõttes tähtsam kui sugukondlikud hõõrumised. Slaavi müütide süžeed, mis paljuski, isegi üksikasjades, ühtivad hellenite, germaanlaste ja keltide legendidega, erinevad suurema siiruse, avatuse ja plastilisuse poolest: jumalad ja jumalannad tunnevad loomisrõõmu, kaotusevalu, kuid nende sõjakus, heldekäelisus ja ahnus ei ole piiratud. Karmi hinnangu pälvib kõik, isegi taevaelanike teod ja saatused. Ja üksnes valmisolek end ohverdada, üldsegi mitte suguvõsa iidsus või üleloomulik vägevus, tõstab slaavi jumalad kõrgemale lihtsurelikest, nende rumalatest „lapselastest“.

Vastupidiselt kujunenud arvamusele ulatub slaavlaste esivanemate vaimne pärand kristluse vastuvõtmisest märksa kaugemale. On väär arvata, et slaavlaste olid enne ristimist verejanulised barbarid. Allikatest on teada, et neil oli isegi oma tähestik: jooned ja lõiked. Võib-olla olid mõned Kyrillose ja Methodiose loodud tähestiku kirjatähed üle võetud slaavi pühadest tähestikest.

Nagu kirjutab õigesti Lev Prozorov oma suurepärase raamatu „Me hoiame taevast. Tõde vene vägilastest“ (*„Мы держим небо. Правда о русских богатырях“*) lõppsõnas, ei ole esivanemate tegelikul maailmal midagi ühist „tobeda palaganlik-pööbelliku, sarafanlik-kaftanliku, tšastuškalik-balalaikaliku «venelikkusega“, mille üle meeldib nii väga itsitada läänlastel ja mille poole palvetavad paljud meie hädapatrioodid“. Vanade slaavlaste müütides ja pärimustes „ei ole vähem dramatismi, vähem kangelastegusid ja tragöödiaid kui hellenite müütides või skandinaavlaste karmides lugulauludes. Neis ei ole vähem ilu, üllust ja tarkust kui kuningas Arthuri Ümarlaua legendides“.

Iga slaavi müüdi, eepilise lugulaulu taga peitub sügav mõte. „Kange vibu“ tekitab laskmisel terava heli – sihtmärgi poole kihutav nool sõna otseses mõttes lõhestab õhku. Völumõõka ei taota sepikojas, vaid hangitakse või läheb see käest kätte pärandina.

Slaavi tegelaskujud on poetilised ja mitmemõõtmelised. Nad otsekui läbivad ruumi enda ees. Tihti on neis raske eristada jumalikku inimlikust ja vastupidi. Neile on võõrad seisuslik või sugukondlik eraldatus ja tühipaljas enesega rahulolu.

Ja veel, lõpetades oma sissejuhatava kõne ja andes sõnajärje üle ettekuulutajale-laulikule Bojanile, tahaksin öelda, et kui kristlus andis slaavlastele võimaluse puutuda tihedalt kokku iidsete idarahvaste ja hellenite kultuuriga, tõusta maailmatasemele, siis sündisid nende vaimsuse alged kahtlemata juba paganusajal.

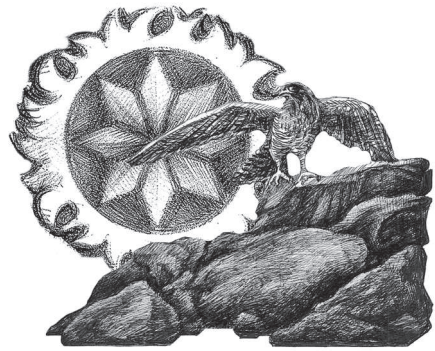

I O S A

**WELGE
IRIA
JA SÜNGE
ALLILM**

SISSEJUHATUS

w

Siiani on Kiievis, kõrgendikul, kust avaneb suurepärane vaade ümberkaudsetele rohelistele küngastele ja kus Dnepri ääres laiub Podil, säilinud Vladimiri tänav. Varem nimetati seda Sillaks (*Мост*) ja see viis Kuldvärava juurest valge kivipalee juurde, kus pärimuse kohaselt elas palju sajandeid tagasi koos oma sõdalastega kuulus vürst Vladimir Svjatoslavitš.

Imepäraste ja kartmatute vägitegudega töid sõdalased kuulsust Vladimiri õukonnale. Kes ei ole siis kuulnud vägevast Ilja Murometsist, vaprast Dobrõnja Malkovitšist või kavalpeast Aljoša Popovitšist? Kes ei ole kuulnud Kiievi vürsti Vladimiri elutee algusest?

* * *

Kord käis Vladimir Svjatoslavitši valgetes saalides lõbus pidu. Tammise laua taga istusid vojevoodid esotsas kõige kuulsama Hundisabaga, lisaks vene vägilased, kaupmehed ja meretagused külalised.

Siis aga astus sisse pime rändlaulik. Kulunud värvilises mantlis, rābaldunud punasest sametist koti ja saabastega, mille ninadelt olid kalliskivid juba ammu välja kukkunud.

Jāi siis laulik ukse juurde seisma, tegi Vladimirile ja tema abikaasale vürstinna Rognedale kummarduse ning ütles:

„Tere, Vladimir, Kiievi valitseja! Kas sa annad juua ja süüa teekäijatele?“

„Mis su nimi on, vanamees?“

„Olen Ettekuulutaja Bojan, Veleši lapselaps. See, kes, kui laulda tahab, jookseb mõttena puudel nagu orav, kihutab halli hundina läbi metsade ja orgude, tõuseb teravilmse kotkana pilvede alla! Hakkan nüüd laulma mitte selle aja böliinadest, vaid Veleši käsul.“

Rõõmustas vürst:

„No istu siis meie juurde, joo ja lõbutse.“

Kutsus siis Vladimir Svjatoslavitš sõjasulase ja nad panid lauliku istuma tammise laua kaugesse otsa, pingi servale. Olid ju kõik kohad hõivanud nimekad külalised. Bojan ei öelnud selle peale midagi. Ainult muigas oma valgesse habemesse.

Ei lasknud ta pillikehtel käiku kõiki kümme sõrme, puudutas vaid kergelt oma vahtrapuist guslit, ülistades kõuehääl jumulaid.

Ja siis said külalised kuulda niisuguseid laule ...

❖ SKIF ❖

Kuulus Kreeka vägilane Herakles, ajades Gerioni härgi Iria mere* kaldal, jõudis boruskide maale. Seal jäi ta halva ilma ja külma kätte. Herakles mähkis end seanahka ja jäi magama, kuid sel ajal läksid härjad kummalisel kombel kaduma.

---

* Läänemere iidne nimetus böliinades. Iria või Võria tähendas slaavi paradiisi. Selle arvamuse kasuks räägib püha saare Rujani (Ruani) asukoht, millega traditsiooniliselt samastatakse imepärasest Alatõr-kivi. Nüüd Saksa saar Rügen. „Tuviraamatu“ värsis assotsieerub Alatõr-kivi altariga, mis asub maailma keskpunktis, keset merd, Bujani (Rujani) saarel. Seal seisab ilmapuu või maailmavalitsemise troon. Kivile on omistatud ravi- ja võluomadusi. Vaimulikes värssides kirjeldatakse, kuidas Alatõr-kivi alt voolab imeallikas, mis annab kogu maailmale „toitu ja tervenemist“.

Üles ärganud, käis Herakles härgi otsides läbi kogu maa ja jõudis lõpuks Gilejasse.* Ööbimiseks valis ta koopa võimsa Borisfeni** kaldal. Koopas oli tal vastas jumalanna Api. Tema ülakeha oli naise, alumine pool aga mao oma. Küsis siis Herakles jumalannalt, kas ei ole see näinud tema eksinud härgi. Madunaine vastas, et härjad on tema juures, kuid annab need tagasi vaid siis, kui Herakles astub temaga armusidemesse.

Aga seejärel, kui Kreeka vägilane oli jumalanna palve täitnud, ei kiirustanud Api oma lubadust täitma, soovides külalist võimalikult kaua enda juures hoida. Lõpuks tuli tal ikkagi härjad tagasi anda, lausudes:

„Sinult saan ma kolm poega. Ütle siis mulle, mida peaksin nendega peale hakkama, kui nad üles kasvavad? Kas jätta nad siia, sest ma valitsen üksi seda maad, või saata sinu juurde?

Mõelnud järele, vastas Herakles:

„Kui näed, et pojad on mehistunud, siis on kõige parem toimida nii: vaata, kes neist suudab tõmmata pingule minu vibu, juua minu vasksest karikast ja võötada end minu vööga. See jäta siia, aga teised pojad saada võõrsile. Nende sõnadega tõmbas Herakles oma vibu pingule. Seejärel aga näitas, kuidas võötada end vööga, ning andis vibu ja vöö koos selle külge kinnitatud vaskse karikaga jumalannale ning läks oma teed.

Kui lapsed kasvasid, andis ema neile nimed. Ühe nimetas ta Agafirsiks, teise Geloniks, noorima aga Skifiks. Seejärel tegi ta nii, nagu oli käskinud Herakles. Kaks poega – Agafirs ja Gelon – ei suutnud ülesandega toime tulla, mispeale ema ajas nad maalt välja. Noorimal, Skifil õnnestus vibu pingule tõmmata ja vöö endale ümber panna. Tema jäi Gilejasse.

---

* Maa, kus tänapäeval asub Ukraina.

** Vanad kreeklased nimetasid nii Dnepri jõge.